

Nr 12.

Ankom till riksdagens kansli den 25 februari 1937 kl. 11.30 f. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående skydd för markägares rätt till bärplockning å viss egen skogs- och hagmark.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 266, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Johansson* i Norrfors *m. fl.* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning om skydd för markägaren för rätten till bärplockning å skogs- och hagmark, belägen närmast hans gård, samt å områden, där han vidtagit särskilda åtgärder för att förhöja lingonskördens storlek.

I fråga om de skäl som föranlett motionärernas hemställen får utskottet hänvisa till motionen.

Att utan lov taga väg över »tomt, åker, äng, plantering eller andra ägor, vilka därav kunna skadas» är belagt med straff (24 kap. 11 § strafflagen), men eljest är beträdande av annans mark icke förenat med straffpåföljd. Och i fråga om naturalster lämnar strafflagen skydd endast mot olovligt tillägnande av vissa sådana (24 kap. 3 och 4 §§); bland dessa förekomma icke bär.

Frågan om rätten till vilda bär har förut flera gånger varit föremål för riksdagens prövning.

Sålunda väcktes redan åren 1899 och 1908 motioner med begäran om utredning i ämnet, vilka dock icke vunno riksdagens bifall. Lagutskottet, som behandlade motionerna, anförde sistnämnda år bland annat att den rättsuppfattningen syntes vara allmänt utbredd, att jordägarens rätt icke i och för sig uteslöte annan från att tillgodogöra sig ifrågavarande naturalster.

Frågan var därefter föremål för lagberedningens övervägande, och i sitt år 1909 avgivna förslag till ny jordabalk upptog beredningen en bestämmelse i ämnet av följande lydelse: »Vilt växande bär och svamp äge en var taga å annans mark, där det kan ske utan skada å ägor, dock ej å tomtplats eller i trädgård, ej heller mot förbud av ägaren eller den honom företräder, inom ett avstånd därifrån av tre hundra meter.» Det hade sålunda icke synts beredningen riktigt att utan vidare lagfästa uppfattningen att envar hade rätt att på annans mark plocka bär och andra dylika naturalster. Å andra sidan hade beredningen icke ansett det böra ifrågasättas att alldeles

bryta med den hävdvunna uppfattningen och obetingat förbehålla skogsbären åt jordägaren.

Vid riksdagen år 1913 väcktes ånyo motioner i ämnet. Lagutskottet framhöll nu, att åtminstone i de sydligare delarna av landet, där skogsbären tillades ett jämförelsevis högre värde, rättsuppfattningen vore på väg att förändras i riktning mot ett starkare hävdande av jordägarens anspråk på att skogsbären tillkomme honom i likhet med andra alster av hans jord, samt att han fördenskull borde äga att utan intrång av andra tillgodogöra sig desamma. Efter hemställan av utskottet avlät riksdagen även en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning huruvida och i vilken omfattning ägare och innehavare av jord kunde beredas skydd mot tillägnande av å deras mark växande vilda bär samt om framläggande för riksdagen av förslag till lagstiftning i ämnet.

Denna riksdagens framställning föranledde utarbetande inom justitiedepartementet av ett utkast till lag om rätt till bärplockning och tillvaratagande av vissa andra naturalster. Detta utkast vilade på väsentligen samma grunder som ovan angivna av lagberedningen förordade bestämmelser. Över utkastet avgåvo verk och myndigheter m. fl. infortrade yttranden. Ärendet överlämnades sedermera till sakkunniga, vilka år 1919 tillkallats för att biträda i justitiedepartementet vid fortsatt behandling av frågan om ny jordabalk (1919 års jordabalkssakkunniga). Emellertid förordnade Kungl. Maj:t den 24 november 1922, att det åt dessa sakkunniga anförtrodda utredningsarbetet skulle vila från och med den 1 januari 1923. Nämnda sakkunniga ha sedermera icke återupptagit sitt arbete.

Såväl vid 1927 års riksdag som vid 1928 års riksdag påyrkades i motioner fullföljande av den påbörjade utredningen. Frågan förföll emellertid båda åren genom skiljaktiga beslut i kamrarna.

I två motioner vid riksdagen år 1934 hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utarbetande och framläggande av förslag till lagbestämmelser angående skydd för rätten till bärplockning å skogs- och hagmark.

Första lagutskottet anförde i avgivet utlåtande i anledning av motionerna bland annat följande:

De skäl vilka förut framförts för en lagstiftning på området hade numera väsentligen avtagit i styrka. I nämnda avseende ville utskottet erinra, att en förbättrad skogsvård på åtskilliga håll torde ha medfört att tillgången på bär minskat, och att den ekonomiska betydelsen av exempelvis lingonskörden till följd härav icke längre vore densamma som förut. Härtill bidroge även under nuvarande depressionsperiod, att bären i allmänhet måste säljas till mycket låga priser. Att likväl den gällande ordningen alltjämt kunde vara förenad med vissa olägenheter, ville utskottet icke bestrida. Med hänsyn härtill hade utskottet även övervägt de olika förslag till lösning av hithörande spörsmål som under sakens föregående behandling blivit framförda. Därvid hade emellertid de betänkligheter, som förut vid olika tillfällen gjort sig gällande mot desamma, icke kunnat avvisas. Även andra alternativ hade dryftats men även de mötts av åtskilliga berättigade invändningar. I betrak-

tande av de svårigheter frågan sålunda alltjämt erbjöde och då som nämnts olägenheterna av den gällande ordningen nu vore betydligt mindre än förut, hade utskottet icke ansett sig böra förorda någon lagstiftning i ämnet.

Utskottet hemställde, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Fem ledamöter i utskottet reserverade sig emellertid mot utlåtandet. Första kammaren biföll motionerna, varemot andra kammaren biföll utskottets hemställan. Frågan hade alltså ånyo förfallit.

Hittills ha endast berörts sådana fall då den civilrättsliga frågan om rättigheten att tillgodogöra sig vilt växande skogsbär varit föremål för riksdagens prövning. Emellertid har även flera gånger såväl i motioner som i propositioner upptagits spørgsmålet om lagstiftning i ändamål att förhindra skördandet av omogna skogsbär. Sålunda förelades riksdagen år 1930 en proposition angående åtgärder till förhindrande av plockning av lingon före viss dag, vilken proposition dock icke vann riksdagens bifall.

Vid 1935 års riksdag väcktes slutligen tre motioner i ämnet berörande såväl den civilrättsliga som den hushållningstekniska sidan av saken. I två av motionerna hemställdes sålunda, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om lagbestämmelser till skydd för rätt till bärplockning å skogs- och hagmark efter vissa i motionerna angivna riktlinjer. I den tredje motionen yrkades, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa dels om återupptagande av den år 1922 nedlagda utredningen angående rätten att tillvarataga skogsbär och dels om vidtagande av åtgärder i samma syfte som avsågs med 1930 års proposition.

Första lagutskottet, som behandlade motionerna, avgav den 28 februari 1935 utlåtande i ämnet (nr 21). Här må anmärkas att Kungl. Maj:t den 1 i samma månad förordnat, att lagberedningen från och med den 1 mars 1935 skulle övertaga den pågående utredningen om revision av aktiebolagslagstiftningen, att en eller två av lagberedningens ledamöter skulle utföra erforderliga förberedande arbeten för revision av jordabalken, samt att beredningen sedan utredningen angående revision av aktiebolagslagstiftningen slutförts skulle övergå till behandling av frågan om en reform av jordabalken.

I sitt utlåtande påpekade utskottet till en början att såsom av den utav utskottet i saken lämnade redogörelsen framginge de i motionerna berörda spørgsmålen förut vid upprepade tillfällen varit föremål för överväganden. Utskottet anförde därefter följande:

Vad först angår den civilrättsliga frågan om rättigheten att tillgodogöra sig bären har vid dessa överväganden å ena sidan anförts, att jordägaren borde beredas företrädesrätt åtminstone till en del av de bär som växa å hans mark. Å andra sidan har hävdats, att bären aldrig tillkommit jordägaren såsom sådan och att han fördenskull icke kunde göra anspråk på dem framför andra.

Det är riktigt att lagen i vårt land av gammalt icke uppställt något förbud att tillgodogöra sig vilda bär å annans mark. En viss begränsning i möjligheterna härtill har dock förefunnits genom bestämmelser som med-

delats i andra syften. I detta hänseende kan utskottet erinra om förbudet i 24 kap. 11 § strafflagen att taga väg över annans tomt, åker, äng, plantering eller andra ägor, vilka därav kunna skadas. Den, som icke äger besträda viss mark, är uppenbarligen icke heller berättigad att där tillgodogöra sig bär och dylikt. Vad beträffar andra ägor har väl understundom gjorts gällande att jordägaren skulle äga rätt att bestämma om där växande bär ehuru deras tillgodogörande av andra icke blivit straffbelagt. Det torde emellertid med fog kunna sägas, att man ganska allmänt funnit det naturligt, att befolkningen på en ort skulle kunna gemensamt tillgodogöra sig bären å skogsmarken i trakten. Något berättigat missnöje till följd av denna ordning torde icke heller tidigare ha förefunnits.

Genom kommunikationsmedlens utveckling på senare tid ha förhållandena emellertid väsentligen förändrats. Det har blivit allt vanligare att folk från samhällena bege sig ut till mer eller mindre avlägsna trakter för att där tillgodogöra sig den bärskörd, som tidigare väsentligen varit förbehållen ortsbefolkningen. Enligt utskottets mening kunna dessa förhållanden understundom leda till för rättskänslan mindre tilltalande resultat. Mången jordbrukare är själv i minst lika stort behov av att kunna skaffa sig ett bidrag till hushållet genom att skörda skogsbär som de människor i understundom välsituerad ställning vilka från andra håll uppsöka hans marker. Det måste då synas stötande att vem det vara må skall äga tillgodogöra sig hela den skörd av bär som växer å jordägarens mark utan möjlighet för honom att reservera någon del för eget bruk. Ofta är det också omöjligt för honom och hans familj att skörda bären innan ägorna översvämmas av bärplockare från annan ort. Enligt utskottets mening är det därför ett berättigat önskemål att en jordägare beredes möjlighet att i någon mån förbehålla sig rätten till de bär som växa å hans mark. Av praktiska skäl ligger därvid närmast till hands, att denna rätt kommer att avse de ägor som äro belägna närmast hans gård.

Sedan utskottet härpå berört frågan om förbud att skörda omogna lingon, i vilket hänseende utskottet förordade vissa lagstiftningsåtgärder, fortsatte utskottet:

De av utskottet berörda spörsmålen torde böra bli föremål för skyndsamt utredning. Såsom utskottet i sin förut intagna redogörelse erinrat har frågan om rätten till bären förut behandlats av lagberedningen i dess förslag till jordabalk. Det är emellertid uppenbart att den med fördel kan vinna sin lösning utan avvaktan å resultatet av den nya utredning om revision av jordabalken som enligt vad chefen för justitiedepartementet tillkännagivit kommer att förberedas. Den särskilda frågan om förbud att skörda omogna lingon torde icke ha något som helst samband med sistnämnda utredning.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt verkställa utredning i de av utskottet angivna hänseenden samt för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Vid utskottets utlåtande fanns fogad en av sju ledamöter i utskottet afgiven reservation, däri hemställdes att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. I nu förevarande hänseende motiverade reservationerna sin ståndpunkt sålunda:

Beträffande den civilrättsliga frågan om rättigheten att tillgodogöra sig vilt växande skogsbär lärer ingen vilja fullständigt beröva menige man hans

hävdivunna rätt i nämnda avseende. Utskottsmajoriteten synes också härvidlag ha förordat en lösning av spörsmålet huvudsakligen i enlighet med det förslag, som år 1909 framlades av lagberedningen och gick ut på, att jordägaren skulle äga företräde till bärplockning inom ett avstånd av 300 meter från hans tomplats eller trädgård, d. v. s. ett område av minst 60 tunnland. Mot en sådan anordning resa sig dock redan av praktiska skäl stora betänkligheter. Och i tätare bebyggda delar av landet skulle den för övrigt medföra att rätten till »fri» bärplockning så gott som försvunne. Även om såsom påståtts någon gång skulle inträffat att välsituerade personer kommit farande långväga ifrån för att plocka bort bären intill småbrukarens husknutar, hålla vi dock före att den stora mängden av bärplockare uppträda mera försynt och tillhöra helt andra folkgrupper. Framför allt lärer väl bärplockning bedrivas av fattigt folk, som därigenom söker förbättra sina torftiga villkor. Man kan då fråga sig, om det verkligen är med billigheten överensstämmande att nu förläna jordägaren, som dock sitter på sin gård, en rätt, som han aldrig förut haft, på bekostnad av verkligt behövande. Och man må väl även spörja om det kan vara klokt att sålunda intensivifiera äganderätten. I varje fall synes det oss opåkallat att nu, då en revision av jordabalken i dess helhet står för dörren, utbryta ifrågavarande spörsmål ur sitt naturliga sammanhang och göra det till föremål för särbehandling.

Vid frågans behandling i kamrarna stannade dessa i olika beslut i det att första kammaren biföll utskottets hemställan, medan andra kammaren biföll reservationen. Frågan hade alltså även denna gång förfallit.

Såsom av utskottets redogörelse framgår har frågan om rätten att tillvarata vilt växande bär flerfaldiga gånger varit föremål för riksdagens prövning. Utskottet hyser full förståelse för de synpunkter som ligga till grund för den nu förevarande motionen. Att gällande ordning medför vissa olägenheter och ofta innebär ett irritationsmoment för den jordägande befolkningen å landsbygden torde icke kunna bestridas. Ingen torde dock vilja fullständigt beröva menige man hans hävdivunna rätt till bärplockning. Men å andra sidan synes det icke vara skäligt att jordägaren skall vara betagen möjligheten att i någon mån förbehålla sig rätten till de bär som växa å hans mark. Vid behandlingen av ärendet inom utskottet innevarande år har särskilt framhållits, hurusom trevnaden och hemfriden störes, då bärplockare begiva sig fram ända in på husknutarna, samt att skada å värdefulla skogsplanteringar lätt åstadkommes av kringströvande skaror av bärplockare. Även om dessa synpunkter närmast äro hänförliga till andra lagstiftningsområden — särskilda bestämmelser om straff för fridsbrott och för åverkan finnas ju i strafflagen — anser utskottet dem böra tillerkännas en viss betydelse även för bedömandet av den nu förevarande frågan.

Vid de tillfällen då saken tidigare varit föremål för riksdagens behandling har något positivt resultat icke stått att ernå, huvudsakligen på grund av svårigheter av praktisk och lagteknisk natur. I den nu föreliggande motionen har icke heller lämnats något i väsentliga delar nytt uppslag till frågans lösning. Då därtill kommer att lagberedningen vid dess snart stundande arbete med en reform av jordabalken torde komma att upptaga jämväl här ifrågavarande spörsmål, anser utskottet sig icke böra föreslå riksdagen att

Utskottet.

nu göra någon framställning i ärendet till Kungl. Maj:t. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 25 februari 1937.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Klefbeck, Erik Anderson, Ruben Wagnsson, Otto Wangson, Colleen, Verner Andersson* och *Roos*;

från andra kammaren: herrar *Bergquist, Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Lindmark, Olsson* i Mellerud, *Johansson* i Krogstorp*, *Berg* och *Eriksson* i Toftered.

R e s e r v a t i o n

av herrar *Erik Anderson, Colleen, Verner Andersson* och *Eriksson* i Toftered, vilka anfört:

»Såsom av utskottets utlåtande framgår är det av synnerlig vikt att ifrågasvarande ömtåliga spörsmål blir föremål för förnyad omsorgsfull utredning. Med hänsyn härtill hemställa vi, att riksdagen måtte besluta underdånig skrivelse med begäran att ärendet av Kungl. Maj:t för sådan utredning överlämnas till lagberedningen att upptagas vid arbetet med en reform av jordabalken.»
